

Нероба, дармоїд – це трутень, що пожирає мед працюючих бджіл. Навчання – твоя праця. Йдучи до школи, ти йдеш на роботу.

4. Будь добрим і чуйним до людей. Допмагай слабким і беззахисним. Допмагай товаришу в біді. Не завдавай людям прикрасі. Поважай та шануй матір і батька – вони дали тобі життя, вони виховують тебе, вони хочуть, щоб ти став чесним громадянином, людиною з добрим серцем і чистою душею.

5. Не будь байдужий до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості. Будь непримиреним до того, хто прагне жити за рахунок інших людей, завдає лиха іншим людям, обкрадає суспільство [2, с. 29].

Таким чином, духовно-релігійний вплив на підростаюче покоління, з точки зору В.Сухомлинського, досягається, у першу чергу, через залучення учнів до активної суспільно корисної праці, зв'язок виховання з реальним життям шляхом різноманітних форм духовного, естетичного розвитку на уроках і в позакласній роботі. Ще раз зазначимо, що видатний педагог був людиною свого часу і в силу різних причин допускав деякі помилки, відступи від істини. У контексті нашої статті, окрім згаданого гіпертрофованого тлумачення негативної класової ролі релігії, слід указати на тезу В.Сухомлинського про атеїстичне виховання школярів, у тому числі й молодших класів, на уроках і в позакласній роботі, що означало насилля над дитячою свідомістю і було порушенням свободи совісті, хоча й відповідало тодішньому чинному законодавству [2, с. 28].

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімова Л. Актуальні концептуальні моделі в соціології моралі // Развитие личности. – 2002. – №4. – С. 137-144.
2. Пашенко В.О., Комісар І.В. Василь Сухомлинський про релігію та формування особистості, погляд через десятиліття // Зб. наук. праць Полтавського державного педагогічного ун-ту ім. В.Г. Короленка. Сер. „Педагогічні науки”. – Полтава, 2001. – Вип. 1. – С. 4-34.

Н.С. Яремака
м. Полтава

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ДИТИНИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Невичерпна педагогічна спадщина одного з найвідоміших педагогів-гуманістів ХХ століття, рідного сина України В.О. Сухомлинського (1918-1970) вражає своєю величиною, широтою думки, мудрістю, актуальністю, науково-творчим потенціалом, гуманістичним сподвижництвом, які пройняті почуттям любові до дітей.

Тому й не дивно, що він присвятив безліч робіт проблемам виховання і навчання дитини як окремої неповторної, безмежної і багатогранної системи. У дитині Василь Олександрович бачить майбутню людину-творця, неповторну індивідуальність, носія і примножувача культурно-духовного і матеріально-технічного прогресу суспільства, тому про це слід пам'ятати і плекати в дитині з раннього віку. Треба дати дитині розкритись, показати свої можливості, інтереси і вгодобання, нахили. Але для цього необхідно створити саме такі умови, за яких дитина могла б вільно всебічно і гармонійно розвиватись. «Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху у розумовій праці. – пише В.О. Сухомлинський. – А це

означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці (в характері завдань), і в часі» [1, с. 27].

Термін «особистісно орієнтований підхід» як такий у роботах В.О. Сухомлинського відсутній, не розроблялися ним ні принципи, ні методи, але, фактично, у всіх його працях розглядається питання особистісного, індивідуального підходу до дитини.

Василь Олександрович основною метою навчально-виховного процесу вважав усебічний розвиток дитини: «Людина – невичерпне ціле (моральне, інтелектуальне, емоційне, естетичне, творче), і знайти форми розкриття, вираження, розвитку цього цілого тільки в одному колективі, через обмежені можливості організації відносин між членами цього колективу, – завдання нездійсненне. Так, первинний колектив класу не може бути єдиною формою об'єднання, в межах якого розв'язувалися б завдання всебічного розвитку» [1, с. 190].

При цьому він зазначає, що основою всього навчально-виховного процесу є положення про неповторність кожної дитини. Це є фундамент, на якому збудована вся система поглядів видатного педагога на організацію навчально-виховного процесу. Також це положення має дуже вагомим значення для реалізації особистісно орієнтованого підходу, бо з нього випливає основний погляд на дитину як найвищу цінність. Отже, цілком можливо сформулювати перший провідний принцип особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання – принцип неповторності кожної дитини.

З першого положення про неповторність кожної дитини цілком природно виходить наступний – про відсутність нездібних, бездарних і ледачих дітей. У дитині В.О. Сухомлинський учить бачити людину майбутнього, що буде плекати всі культурно – духовні і матеріальні цінності суспільства.

Ця думка міцно пов'язана з іншим положенням – про нерівність розумових здібностей дітей. Тому Сухомлинський зауважує: «Пам'ятайте, що немає і бути не може абстрактного учня, до якого можна було б прикласти механічно всі закономірності навчання і виховання» [1, с. 26]. Це положення випливає з того, що наявність нерівності зумовлена різними розумовими задатками дітей. Особистісно орієнтований підхід важко уявити без цього положення, бо воно пов'язане з необхідністю врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців. Звичайно, цікавою, проте не завжди легкою є робота з обдарованими дітьми з високим розумовими здібностями, оскільки вона викликає специфічні а з тими дітьми які мають недостатні здібності до навчання, В.О. Сухомлинський пропонує застосовувати індивідуальний підхід. У той же час цей підхід дуже ефективний для всіх дітей без винятку: «мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили, й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – в змісті розумової праці(в характері завдань), і в часі.» [№1, с.27].

Отже, цілком закономірно, що наступним принципом особистісно орієнтованого підходу до навчально-виховного процесу за В. Сухомлинським є принцип індивідуалізації навчально-виховного процесу. Так, наприклад, у праці «Сто порад учителю» характеризується поділ класу на групи відносно до розумових здібностей, що є прикладом ефективного методу навчання з урахуванням неоднорідності розумових здібностей учнів. Варто зауважити, що поділ класу на групи не є чимось застиглим, закам'янілим, бо з розвитком здібностей учня створюється передумова переходу до іншої, вищої за складністю групи навчання.

Задатки і нахили дитини складають основу змісту індивідуальних особливостей, а їх виявлення і розкриття утворюють фундамент принципу особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання.

Наступним принципом є принцип визнання кожного учня особистістю, який впливає з гуманістичних ідей В.О. Сухомлинського. Його завданням є збереження і розвиток у дитини почуття людської гідності: «Жива істота, яка з вашою допомогою пізнає світ, поступово стає особистістю. У цьому важкому становленні влада педагога має бути особливо обережною: воля старшого легко може перетворитися в сваволю, а інколи і в розправу над людиною. Не придушити й зламати, а підняти та підтримати, не знеособити внутрішні духовні сили дитини, а утвердити почуття власної гідності» – пише Василь Олександрович [1, с. 643]. Сьогоднішні погляди на сутність особистісно орієнтованого підходу ґрунтуються саме на такому розумінні відносин учителя та учня, тобто суб'єкт-суб'єктних відносинах у навчально-виховному процесі.

Радість, упевненість у своїх можливостях, оптимістичний погляд дитини у майбутнє є основою всебічного розвитку особистості. І саме цю радість мають приносити успіхи у навчанні, і як наслідок, це приведе до самовиховання і самоосвіти, тобто роботи над собою, бажання бути кращим. А от негативні почуття поступово пригнічують інтелектуальне зростання, що супроводжується втратою інтересу: «Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні...» [5, с.235]. Звідси – наступний принцип особистісно орієнтованого підходу до навчання й виховання – принцип отримання позитивних почуттів від навчання, який забезпечується підбором «такої роботи, яка принесла б успіх». Досягнення успіху можливе лише через подолання труднощів, тому наступним принципом є принцип навчання через подолання труднощів.

Василь Сухомлинський застерігає, що не варто оберегати учня від труднощів, бо навчання – це важка праця, яка повинна бути цікавою, бажаною для учнів. Тому видатний педагог пропонує нам застосовувати дослідницький підхід, за допомогою якого знання засвоюються найміцніше. Отже, наступним принципом є принцип дослідницького підходу до предмета вивчення, який вимагає самостійного здобування знань учнями.

Важливими чинниками ефективності навчання, на думку Василя Сухомлинського, є людяність, любов, доброта, чуйність і тактовність у ставленні до учнів. Тому наступним принципом є принцип людяності, чуйності, тактовності щодо ставлення учнів.

Наявність понять «особистість учня» та «особистість учителя» передбачають між ними прямі взаємозв'язки і в багатьох випадках саме «особистість учителя» визначає розвиток «особистості учня». Це положення формує принцип взаємозалежності розвитку «особистості учня» від «особистості учителя». До реалізації вчителем цього принципу В. Сухомлинський висунув такі чотири вимоги: вимога любові до власної праці; вимога високої кваліфікації; вимога високих моральних якостей; вимога творчого підходу до навчання й виховання.

Видатний педагог виділяє ще й положення про наявність численних взаємозв'язків між компонентами навчально-виховного процесу, тому він пише: «Бути мудрим вихователем – означає насамперед розуміти причинно-наслідкові зв'язки в усьому, що ми повсякденно бачимо, робимо, чого ми чекаємо» [5, с. 71]. Тому останній принцип особистісно орієнтованого підходу до навчання й виховання

звучить так: принцип розгляду навчально-виховного процесу як комплексної і складної системи.

Таким чином, розглянуті положення В. Сухомлинського можна сприймати як принципи особистісно орієнтованого підходу до навчання й виховання. Ці положення дещо відрізняються від засад особистісно орієнтованої технології, проте мають деякі подібні риси. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського є невичерпним джерелом педагогічної мудрості, що дає змогу й надалі розвивати теорію особистісно орієнтованого підходу в організації виховного процесу, одного з найефективніших підходів реформування освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко М.Я. Проблеми початкової освіти. // Початкова школа. – 1993. – №10. – С. 20-24.
2. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю. – К.: Радянська школа, 1988. – 416 с.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К.: Радянська школа, 1988. – 272 с.
4. Сухомлинський В.О. На нашій совісті – людина // Початкова школа. – 1993. – №10. – С. 3-4.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. – Т.1. – К.: Радянська школа, 1976. – 315 с.

О.А. Куторжевська
м. Полтава

ВИХОВАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗНЕДОЛЕНИХ ДІТЕЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Прийняття Україною Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей сприяє посиленню уваги громадськості до проблем дітей [1]. Виборчий план Президента Ющенка “Десять кроків назустріч людям” виконується попри тяжку спадщину в економіці країни. 1 вересня 2005 року Кабінетом Міністрів затверджено заходи щодо подолання дитячої бездоглядності та безпритульності в Україні : 7 711 безпритульних дітей отримали соціальний захист і допомогу в притулках для неповнолітніх; 70 млн. грн. спрямовані на фінансування програми “Безпритульні діти”; створені та діють 1 053 центри соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, 316 будинків-інтернатів, 20 центрів ресоціалізації наркозалежної молоді “Твоя перемога”; збільшені майже удвічі допомога дітям-інвалідам, стипендії дітям-сиротам. Обов’язки щодо виявлення дітей, які потребують захисту, законом покладено на органи опіки та піклування місцевих органів виконавчої влади. Безпосереднє виконання функцій з виявлення таких дітей, оформлення над ними опіки та піклування покладається на управління освіти, охорони здоров’я, соціального захисту населення, у справах сім’ї та молоді, служби у справах неповнолітніх

Суспільною хворобою лишається проблема дитячої злочинності: у минулому році неповнолітні скоїли понад 16 700 злочинів. У тому числі понад 100 навмисних убивств [7].

На сьогодні в Україні існує 21 приймальник-розподільник для неповнолітніх правопорушників. Але ці заклади недостатньо впливають на перевиховання малолітніх порушників законів. Орієнтуючись на європейський досвід, слід відходити від каральних функцій. Позиція департаменту кримінальної міліції у справах неповнолітніх МВС – скорочувати чисельність приймальників-розподільників, їх мають замінити будинки сімейного типу, адже там діти швидше адаптуються до